

KOVÁTS JUDIT*
**A Karbunkulus,
avagy miért kezd egy regényíró mesét írni?**

Meglehet, éppen a regényei miatt. *Megtagadva, Elszakítva, Hazátlanok*. Már a címük is jelzi, hogy traumaregények. Mindhárom abban a rettenetes XX. században játszódik, amelynél borzalmasabb, förtelmesebb, pusztítóbb aligha van még egy az emberiség történelmében.

Szöszölösen, lassan írok. Szavakon rágódom, jelzőket gyomlállok, központoszáson variálok, négyszer, ötször is átdolgozok egy-egy szakaszt, fejezetet, s mindahányszor hozzányúlok az adott szöveghez, újraéled a betű, a szó, s hiába választ el több mint két emberöltő a háborútól vagy a magyar és német kisebbség háború utáni szenvedéstörténetétől, a fejemben, szívemben, lelkemben újra és újra megtörténik minden.

Megtagadva, Elszakítva, Hazátlanok. Három regény, háromszor három év az életemből. A szó, a betű újrateremti, ami elmúlt. A prerovi tömegsír 267 áldozata – a legkisebb nyolc hónapos, a legidősebb több mint hetven éves –, a jáchymovi fogolytábor halálra vert rabjai, az érzéstelenítés nélkül megműtött vendéglős, a kínzások elől a halálba menekülő öngyilkosok, ahogyan az ablakban himbálja testüket a szél: a *Hazátlanok* írása alatt velük keltem, velük feküdtem, éjszakánként rémálmok formájában ők kísértettek. Képtelen voltam szabadulni tőlük. Szünet nélkül róluk gondolkodtam – és vívódtam. Azon, hogy mit és mennyit szabad abból a tengernyi szenvedésből és tragédiából megírni, ami a kutatómunka során elém került, hogy végül a regény ne valamiféle leltára vagy katalógusa legyen csupán a németek háború utáni kálváriájának, és főképp ne torkolljon öncélú tobzódásba a borzalmakban.

A Tatra-legendákba ebben a rémálmos, vívódásos korszakomban botlottam. Pontosabban Grósz Alfrédnak, a késmárki evangélikus gimnázium egykori legendás tanárának, híres Tatra-kutatónak a gyűjteményébe; egy jegyzetekkel ellátott, hivatkozásokat, adatközlőket is feltüntető karcsú kis könyvecskébe, amely a hegycsúcsokhoz, tengerszemekhez, barlangokhoz fűződő mondákat, hiedelmeket tartalmazza rövidebb, hosszabb terjedelemben. A németek szenvedéstörténetéről szóló dokumentumgyűjtemények, szemtanú-visszaemlékezések közül ezekhez menekültem. Mintegy védekezésképpen, amikor úgy éreztem, nem bírok el több szörnyűséget. És mintha nehéz súly szakadt volna le rólam, felszabadultan kalandoztam a tündérek, boszorkányok, planétások, hegyek gyomrában rejtőző kincsek, víz alatti paloták fantasztikus világában, s írtam mesét az örök szerelem jelképéről, a havasi gyopárról, a Kígyókirályról, a Zöld tórol, a Karbunkulus-toronyról. Ez utóbbit akkor, amikor a brünni halálmenet túlélőinek visszaemlékezései között azt olvastam, hogy egy

* Köszöntjük Kováts Juditot, akinek harmadik regénye, a Magvető Kiadónál megjelent *Hazátlanok* nyerte idén az Artisjus Irodalmi Díj szakmai kitüntetését.

anya és csecsemője holttestét a cseh milicista parancsára a latrinába kellett dobni, s a foglyok úgy végezték a dolgukat, hogy a gyerek karja kiállt az ürülekből.

Közismert meseelemek, bevett szófordulatok felhasználásával mindegyik mesét az egyszerű volt, hol nem voltól az itt a vége, fuss el végéig megírtam. Majd amikor készen lettem, fogtam és felszabdaltam, sőt, szétroncsoltam őket, s így, kivonatosan és fragmentáltan kerültek be a *Hazátlanok*ba. Bárhogyan is dolgoztam fel, bármit is tettem azonban velük, továbbsegítettek engem az írásban, s reményeim szerint segítik majd az olvasót is a befogadásban.

A halálukban meggyalázottak, a latrinába dobott anya és gyermeke emlékére – akiknek tragédiája végül nem került be a regénybe – álljon itt most a Karbunkulus meséje teljes terjedelmében, úgy, ahogyan annak idején megszületett.

A Karbunkulus

Magasan fent a Magas Tátrában, mindjárt a Zöld-tó fölött magasodik egy égre törő szikla, úgy hívják, hogy Karbunkulus-torony. A nevét onnan kapta ez a sziklacsúcs, hogy réges-régen, az idők hajnalán egy csodálatos ékkő trónolt a tetején, egy olyan kő, amely nappal magába gyűjtötte a napsugarakat, éjszaka kisugározta, s bevilágította velük a tavat és az egész völgyet. Tündérek ültették e csodálatos drágakövet a szikla tetejére, aranyhajú, nádszállkarcsú tündérek, akik a Zöld-tó mélyén, víz alatti palotájukban laktak, s éjszákánként, amikor a földi halandók nyugovóra tértek, kiemelkedtek a habokból, s a karbunkulus varázslatos fényében tündértáncba kezdtek, és táncoltak, táncoltak, mindaddig táncoltak, amíg a Késmárki-csúcs fölött meg nem jelent az első napsugár.

Valamikor hajdanán élt a Zöld-tó partján egy bacsó, aki szegény juhászlegényből öregkorára olyan gazdag lett, hogy számon sem tudta tartani a gazdagságát. Pompás ház, hatalmas erdők, kövér legelők, megszámlálhatatlanul sok jószág, vaspántos ládákban hét lakat alatt őrzött tömérdek kincs, s hogyan tett szert minderre? Úgy, hogy ifjú korában ő volt a Tátra legkitartóbb és legszerencsésebb kincskeresője. Kunyhót épített magának a Zöld-tó partján, s hosszú éveken keresztül minden hajnalhasadtával innen indult kincskereső újtára. Azonban nem holmi arany, gyémánt, rubint vagy igazgyöngy volt az, ami végül gazdaggá tette, hanem a Lomnici-csúcs szédítő, északi falán, a Réz-padokon talált rézérc, amit nagy fáradtsággal bányászott ki, szállított le a Zöld-tóhoz, és olvasztott meg.

Nem sok jó származott azonban a nagy gazdagságból, ahogyan nőtt a vagyona, a bacsó úgy lett egyre kapzsiabb és gögösebb. Árván maradt leányának, Erikának megengedte ugyan, hogy templomba járjon, ő azonban az Isten házáat elkerülte, az embereket megvetette, azt híresztelték róla, hogy kincseiért cserében eladta lelkét az ördögnek.

Akinek van, annak még több kell! A bacsó sem elégedett meg a gazdagságával; telhetetlenségében egyszer csak a Karbunkulus-torony csillogó ékkövére vetett szemet. Barázdák nőttek a homlokára, ahogy reggeltől estig azt nézte, és ezek a barázdák még éjszaka sem simultak ki, mert álmában is utána sóvárgott. Jobban mondva a Tátra királyának a kincsei

A Karbunkulus, avagy miért kezd egy regényíró mesét írni?

után, amelyeket a megközelíthetetlen Jégvölgyi-csúcs északi tövében, a Varangyos-tó mélyén a király palotája rejt, s egyedül a karbunkulus varázsos érintésére nyílnak szét azok a sziklák, amelyek elzárják a hozzájuk vezető utat. Igen ám, de a Karbunkulus-torony sima páncélfalai bevehetetlenek, mindenki, aki megpróbálta megmászni, az életével fizetett. Jól tudta ezt a bacsó, éppen ezért egyre csüggedtebben bővölte a Karbunkulust, ám egyszer, leányán felejtve a szemét, ami különben egyáltalán nem volt szokása, ördögi ötlete támadt.

Amilyen gőgös és kapzsi volt a bacsó, olyan szerény és kedves a leánya. De nem ám csak szerény és kedves, hanem világszép is: termete jegenye, haja csillogó arany, szeme égkék, hangja ezüstcsengettyű, ha vasárnaponként lement a templomba, a legények bizony rajta felejtették a szemüket. És jöttek lánykérőbe. Kilencvenkilencen egymás után, de ahogy jöttek, úgy el is mentek, az öreg bacsó ugyanis teljesíthetetlen feltételt szabott: azé a lánya, aki lehozza a szikla tetejéről a karbunkulust.

Telt, múlt az idő, mígnem egyszer egy váratlan hegyi vihar a Zöld-tavi házba kergette be Késmárk urának fiát, az ifjú Imre grófot. Erika jó szívvel fogadta a bőrig ázott, váratlan vendéget: étellel, itallal kínálta, s lezszebbik hímzett törülközőjét nyújtotta felé, hogy megszáritkozzon. Természetesen az ifjú grófnak egy pillantás elegendő volt, hogy olthatatlan szerelemre lobbanjon a világszép leány iránt, úgyhogy nincs abban semmi csudálatos, hogy a vihart követően is egyre sűrűbben tévedt a Zöld-tó felé. És ha már arra tévedt, természetesen bekopogtatott abba a házba, ahol olyan jó szívvel fogadták, s meg kell mondani, vihar sem kellett hozzá, hogy Erika arcán rózsák nyíljanak, szemében szikrák gyűljanak, s Imre gróf úgy érezze, tovább egy percig sem akar nélküle élni.

A lánykéréskor az öreg bacsó először őszintén örült a váratlan megtiszteltetésnek, hiszen álmában sem jutott volna eszébe, hogy valaha grófi rokonsággal dicsekedhet. Már-már beleegyezését is adta, ám akkor a karbunkulusra tévedt a pillantása, és kimondta azt, amit addig már kilencvenkilencszer mondott: – *Tiéd a lányom, ha lehozod a szikla tetejéről a karbunkulust!*

Az ifjú világlételeben nagyon bátor volt, ráadásul úgy ismerte a Tátrát, mint a tenyerét; bejárta valamennyi völgyét, a Karbunkulus kivételével megmászta minden valamire való csúcsát, így habozás nélkül útnak indult. Bealkonyodott, mire a sziklatorony tövéhez érkezett. A tündérek már táncra keltek, s édesgették, csalogatták, de meg sem hallotta őket, tekintetét előreszögezve mászott, húzódkodott, kapaszkodott följebb, egyre följebb. Száz veszély, száz halál, hasadékok, szakadékok, *hagyj föl esztelenségeddel!* – csörögték a vizek. *Fordulj vissza, amíg nem késő!* – fújta az északi szél, neki azonban világszép szerelmesével volt tele a szíve, őt látta maga előtt, ahogyan lent, a tóparti házban érte imádkozik, és semmivel sem törődve mászott, húzódkodott, kapaszkodott egyre csak följebb. És láss csodát, sikerült neki a lehetetlen: fölért a csúcsra, s ott lihegve, kifulladásra nézte, csak nézte a csodálatos tüneményt, amelyet őelőtte emberfia nem látott sosem, ámulva nézte, ahogyan karnyújtásnyira tőle szórja szikráit, majd az ámulatból magához térve tanácstalanságba esett, mert a karbunkulus hozzá volt nőve a sziklához, egybeforrt vele.

Hozzá ne nyúlj! – süvített föl ismét az északi szél, mintha kitalálta volna a gondolatát. *Jaj annak a szentségtörőnek, aki a tündérek kövéhez ér!* – zúgták kórusban a környező óriáshegyek, amire elbizonytalanodott egy pillanatra, de csak egy pillanatra, mert hirtelen lenézett a mélybe; tűhegynyi lángocska a tóparti ház ablakában, ott imádkozik a szerelme, aki nélkül nem élet az élet, becsvágyó apja azonban csakis a drágakőért adja őt cserébe; minden további tétozás nélkül előkapta a pisztolyát, s nekiszögezte a kőnek. A karbunkulus szikrázó üstökösként zuhant a tóba, nyomában égig csaptak a hullámok és elszabadultak a viharlegények, rengett a föld, részeg óriásokként dőltek, borultak a hegyek, s ő hiába keresett kapaszkodót, zuhant a karbunkulus után, zuhant a mélybe.

Az égszakadásra, földindulásra fölriadt imájából Erika, s kirohanva a házból kétségbeesetten kezdte kiabálni szerelmese nevét. Kiáltotta, sikoltotta, ordította, ahogyan a torkán kifért, de csak a leomló sziklák robaja volt rá a válasz. A vaksötétben arrafelé igyekezett, amerre a Karbunkulus-tornyot sejtette, villámok szántották az eget, mégsem mutattak utat neki, elesett, fölállt, megint elesett, megint fölállt, s rohant tovább, rémülettel a szívében, bele az éjszakába.

Az öreg bacsó borzadva eszmélt rá bűneire, már mentette volna a lányát, az ifjút, és mindent és mindenkit, de késő volt, először csak baljós morajlás, aztán haragos zúgás hallatszott, egyre erősebben és egyre közelebről hallatszott, a tó volt az, amely kilépett medréből, s felbőszült hullámaival ordítva-bögve nyelte el házát, földjét, erdejét, s temette hullámsírba őt magát.

Így esett, hogy a kövér legelők, sűrű erdők helyén ma már csak sivár pusztaság honol, és a Karbunkulus-torony teteje is csupasz. Olykor azonban a Zöld-tó mélyéről titokzatos tüzek villannak föl, a tudósok szerint víz alatti források azok, de ők csupán azért gondolják ezt, mert sohasem hallottak a karbunkulusról, a boldogtalan szerelmesekről, de még az aranyhajú tündérek víz alatti palotájáról sem, így nem tudhatják, hogy a karbunkulus szórja onnan lentről a szikráit.

Egy a sok összeomlott ház közül... 1970. május